

Petr Macháček

Ptáci na Lednických rybnících po padesáti letech

Volavky popelavé, volavky bílé a kormoráni velcí na Lednických rybnících

Vodní ptáci se v České republice sčítají v rámci mezinárodního sčítání již přes padesát let. Mezinárodní sčítání vodních ptáků (International Waterbird Census – IWC) probíhá u nás nepřetržitě od ledna 1966, čímž představuje unikátní časovou řadu nejen v České republice, ale i v celé Evropě. Hlavním cílem IWC je monitoring změn počtů vodních ptáků a vývoj těchto změn v rámci jednotlivých druhů v průběhu let. V současné době je sčítání organizováno ve více než 100 státech pěti kontinentů a představuje nejstarší a patrně nejrozsáhlejší zoologický monitorovací projekt v celosvětovém měřítku.

Mezinárodní sčítání vodních ptáků u nás v počátcích (1965–1970) koordinoval Bohuslav Urbánek, ornitolog Biologické stanice VŠZ v Lednici na Moravě. V prvních desetiletích až do sezony 1990–1991 probíhalo každý měsíc od podzimu do jara, tedy od října do dubna. Od sezony 1991–1992 se sčítání v České republice redukovalo na tři termíny – říjnový, lednový a dubnový. Za jediný skutečně „mezinárodní“ je považován termín lednový (<http://www.waterbirdmonitoring.cz/monitorovaci-programy/mezinarodni-scitani-vodnich-ptaku/historie/>).

Bohuslav Urbánek zapisoval informace o počtech ptáků do karet (v záhlaví označených údajem Středisko Mezinárodního sčítání vodních ptáků pro Československo, Biologická stanice VŠZ, Lednice na Moravě), které jsou nyní uloženy v Ornitologické stanici Muzea Komenského v Přerově. Z nich jsem vybral karty se záznamy ptáků zjištěných na Lednických rybnících – Nesytu, Hlohoveckém, Prostředním a Mlýnském. Protože na této lokalitě od roku 1973 provádím pravidelný a nepřetržitý monitoring, mohl jsem udělat porovnání počtů i druhového složení ptáků na Lednických rybnících přesně po padesáti letech. Z tohoto srovnání jsem vypustil záznamy z meteorologické zimy (od 1. prosince do konce února), neboť pokud rybníky zamrznou, nejsou na nich žádní ptáci. Často

rybníky zamrznou jen na krátkou dobu nebo v posledních letech téměř vůbec, a výsledky sčítání by byly těžko srovnatelné.

Z let 1965–1969, vybraných pro porovnání stavu se současností, tak zůstalo po sedmi záznamech z března a dubna a po deseti záznamech ze září, října a listopadu. Ke každému záznamu jsem vybral odpovídající sčítání po padesáti letech (viz tabulka – rozdíl zpravidla jen v rozmezí několika dnů). Součet jedinců všech druhů ptáků v daném termínu

STŘEDISKO MEZINÁRODNÍHO SČÍTÁNÍ VODNÍCH PTÁKŮ PRO ČESKOSLOVENSKO										Poznámka									
BIOLOGICKÁ STANICE VŠZ, LEDNICE NA MORAVĚ										(Silně orámovanou část nevyplňujte)									
Den		Měsíc		Rok		Hodina		Spolupracovník											
22		9		1966		?		B. Urbánek											
Úsek										r. Hlbočský, Lichov, St. Písecký									
Druh	Počet	Samců	Samic	Druh	Počet	Samců	Samic	Druh	Počet	Samců	Samic	Druh	Počet	Samců	Samic				
Husa velká	322			Rozak chachtavý	40														
Husa polní				Lyska	7														
Kachna divoká	380			řeka čimelky	19														
Čírka obecná	270			lucik	15														
Polák velký	27			proháněcí dravec	38														
Chocholečka				ročník (2)	6														
Modrý velký				hlava stromu	15														
Holub severní				arabika	4														
Roháč velký	3			pták malý	1														
Patáčka malá	3																		
Valaška popelavá	24																		
Cáp bílý																			
Čejka	77																		
ČÍSLO ODHADNUTÁ PÍŠTE V ZÁVORCE, NEJISTÉ ÚDAJE OZNAČTE OTAZNÍKEM, OBRÁTTE, PROSÍM																			
Pořadové číslo úseku				Zjištěné druhy															
Jednotky				Desítky															
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0 1 2 3 4 5 6 7				100 Aves Anas G. C. Cris nigr ruf. An. cin. Coco An. Anas plat. sar. crac. quer. stre. pen. scot.															

Jedna z karet ze záznamu sčítání ptáků, vyplněná ornitologem Bohuslavem Urbánkem, koordinátorem mezinárodního sčítání vodních ptáků u nás

je uveden v následující tabulce. V jarních obdobích v letech 1965–1969 bylo zaznamenáno celkem 27 365 ptáků 41 druhů, v letech 2015–2019 pak 54 259 ptáků 49 druhů. Podstatně tedy vzrostl počet jedinců i druhů. V podzimních obdobích však obojí hodnoty poklesly. Před padesáti lety bylo zaznamenáno 84 798 jedinců 46 druhů, v současnosti 52 733 jedinců 41 druhů. U mnoha druhů jsou co do počtu sledovaných jedinců patrné výrazné změny. Některé mnohonásobně zvýšily svou početnost, některé se objevily nově, počty dalších druhů ptáků naopak poklesly, jak je z údajů v tabulce zřejmé.

Kulík říční

Srovnání výskytu jednotlivých druhů ptáků v období let 1965–1969 a 2015–2019

Celkový počet ptáků zaznamenaných v termínech:	Jarní období		Podzimní období	
	1965–1969	2015–2019	1965–1969	2015–2019
	1. 4. 1965 13. 3. 1966 18. 4. 1966 11. 3. 1967 17. 4. 1967 25. 3. 1969 11. 4. 1969	9. 4. 2015 11. 3. 2016 14. 4. 2016 8. 3. 2017 20. 4. 2017 28. 3. 2019 9. 4. 2019	12. 9. 1965 17. 10. 1965 14. 11. 1965 22. 9. 1966 14. 10. 1966 17. 11. 1966 12. 11. 1968 27. 11. 1968 15. 10. 1969 14. 11. 1969	10. 9. 2015 14. 10. 2015 11. 11. 2015 22. 9. 2016 18. 10. 2016 16. 11. 2016 14. 11. 2018 28. 11. 2018 7. 10. 2019 15. 11. 2019
labuť velká	26	359	6	191
husa běločelá	47	7 327	142	6 432
husa tundrová	450	2 726	2 710	847
husa velká	1 951	6 990	9 747	12 439
berneška rudokrká	0	1	0	1
husice liščí	0	348	0	10
kachna divoká	7 729	3 177	36 079	7 221
kopřivka obecná	351	1 175	810	551
ostralka štíhlá	49	32	62	24
lžičák pestrý	336	1 711	2 692	752
hvízdák eurasijský	19	252	15	261
čírka obecná	670	5 160	10 463	4 428
čírka modrá	108	146	12	0
polák velký	3 291	5 197	1 628	1 178
polák malý	26	0	5	1
polák kaholka	0	1	2	0
polák chocholačka	1 076	5 370	614	154
zrzohlávka rudozobá	697	682	91	30
hohol severní	369	278	48	16
morčák malý	2	11	0	7
morčák velký	11	60	7	2
morčák prostřední	4	3	3	0
potáplice malá	0	0	2	0
potáplice severní	1	0	5	0
potápka žlutorohá	5	0	0	0
potápka černokrká	1 226	34	429	11
potápka malá	53	87	221	174
potápka roháč	264	494	388	1 055
potápka rudokrká	0	1	1	0
kormorán velký	20	2 148	6	3 727
bukač velký	0	1	0	0
kvakoš noční	0	2	0	0
volavka bílá	0	292	0	594

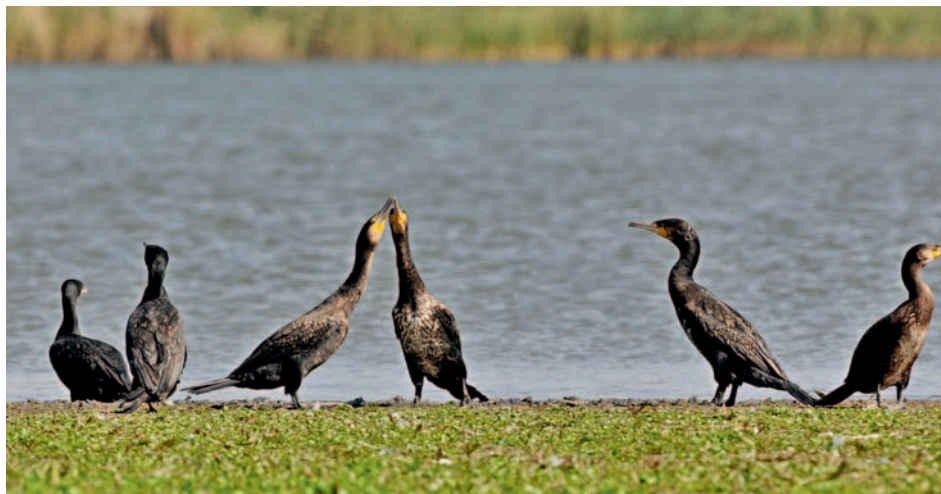
volavka popelavá	10	453	162	768
orel mořský	2	17	5	16
orlovec říční	10	13	0	0
slípka zelenonohá	0	10	20	6
lyska černá	2 357	4 214	9 764	1 031
tenkozobec opačný	0	1	0	2
pisila čáponohá	0	3	0	0
kulík říční	0	0	0	5
kulík písečný	0	0	2	0
kulík bledý	0	0	7	2
čejka chocholatá	936	234	2602	291
jespák obecný	0	4	219	121
vodouš kropenatý	0	10	1	0
pisík obecný	1	0	6	6
vodouš rudonohý	6	4	0	0
vodouš tmavý	8	6	362	37
vodouš šedý	94	7	1	3
břehouš černoocasý	10	0	0	0
koliha velká	2	0	14	0
bekasina otavní	3	13	82	23
lyskonoh úzkozobý	0	0	1	0
jespák bojovný	135	64	10	14
racek chechtavý	4 993	4 705	5 331	9 443
racek bouřní	15	0	10	2
racek bělohavý	0	410	0	857
racek malý	2	0	9	0
rybák obecný	0	20	0	0
rybák velkozobý	0	4	0	0
rybák černý	0	2	2	0

Druhy ptáků, u nichž byl zaznamenán nárůst početnosti po padesáti letech jak na jaře, tak na podzim

• **Kormorán velký** – počet jedinců na jaře stoupl více než 100×, na podzim více než 600×. Kormorán, živící se výhradně rybami, byl dříve jako škůdce pronásledován. Poté, co se stal chráněným, jeho početnost roste ve většině evropských zemí; u nás prudce vzrostla koncem osmdesátých let minulého století. Na počátku 20. století hnízdilo v severozápadní a střední Evropě 3 500 až 4 300 párů, nyní 150 000 až 200 000 párů (CEPÁK – KLVAŇA – ŠKOPEK – SCHRÖPFER – JELÍNEK – HORÁK – FORMÁNEK – ZÁRYBNICKÝ 2008). Část severní populace zimuje i u nás.

Další tři nyní početné druhy nebyly před padesáti lety zastiženy vůbec: husice liščí, volavka bílá a racek bělohavý.

• **Husice liščí** se dříve objevila zcela výjimečně. Ve druhé polovině minulého století početnost husic v Evropě rostla a v závěru tohoto období počali tito ptáci hnízdit i v České republice (ŠTASTNÝ – BEJČEK – HUDEC 2006). V současnosti na Lednických rybnících hnízdí pravidelně více párů. Zde zastiženi ptáci tedy neprotahují, ale jsou místní. Přilétají brzy na jaře, často již v únoru, a během léta zase postupně odlétají.

Kormorán velký

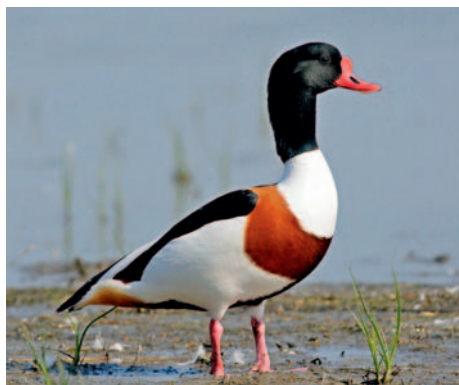
• **Volavka bílá** se v posledních letech zdržuje na rybnících celoročně, nejpočetnější je v době výlovů. Na vzrůstající početnost tohoto druhu má jistě vliv hojné hnízdění na relativně nedalekém Neziderském jezeře. Na dně vypuštěných Lednických rybníků bývá i přes sto jedinců. Doposud zde však nehnízdila.

• **Racek bělohlavý** se počal v Evropě rozšiřovat po roce 1970, od počátku nového století běžně hnízdí v okolních zemích i u nás (ŠTASTNÝ – BEJČEK – HUDEC 2006). Na nedalekých Novomlýnských nádržích početně hnízdí již více let, v posledních letech také na ostrově Mlýnského rybníka, kde dříve hnízdili raci chechtaví. Početnost racků bělohlavých se silně zvyšuje na lovených rybnících, kde může být až mnoho set jedinců.

• **Labuť velká** se jako hnízdící pták rozšířila v České republice v druhé polovině minulého století, v sedmdesátých letech až explozivně (ŠTASTNÝ – BEJČEK – HUDEC 2006). Tomu odpovídá i mnohonásobné navýšení početnosti na Lednických rybnících.

Volavka bílá

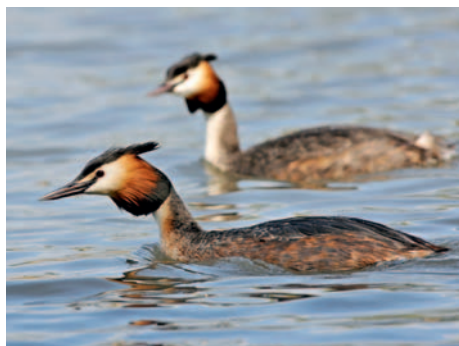
Husice liščí

Racek bělohlavý

Husa velká

Potápka roháč

Volavka popelavá

Labuť velká

• **Husa běločelá** hnízdí na Sibiři, v České republice zimuje ve stále se zvyšujících počtech (ŠTASTNÝ – HUDEC a kol. 2016). To dokládá i stav na Lednických rybnících. Hlavní zimoviště u nás je na nedalekých Novomlýnských nádržích.

• **Husa velká** hnízdí v palearktické části Eurasie. Během minulého století se na většině území, včetně České republiky, její početnost zvyšovala (ŠTASTNÝ – BEJČEK – HUDEC 2006). Tomu odpovídá i mnohonásobné navýšení počtu hus na Lednických rybnících.

• **Hvízdák eurasijský** hnízdí v severní Eurasii, zimuje v severozápadní Evropě, v malém množství i ve střední Evropě (ŠTASTNÝ – HUDEC a kol. 2016). Na Lednických rybnících se objevoval spíše ojediněle, nyní již početněji a pravidelněji. Ještě vyšší počet hvízdáků bývá na Zámeckém rybníku v Lednici a zejména na Novomlýnských nádržích, kde zimuje i několik stovek jedinců.

• **Potápka roháč** na našich rybnících běžně hnízdí, početnost tohoto druhu se však mírně snižuje (ŠTASTNÝ – BEJČEK – HUDEC 2006). Na hnízdišti se zdržuje od března až do října, zastížení ptáci jsou tedy převážně místní. Na rozdíl od celé České republiky se početnost potápky roháče na Lednických rybnících výrazně zvýšila.

• **Volavka popelavá** byla u nás dříve pronásledovaná, proto zde hnízdila jen ojediněle. Od druhé poloviny minulého století početnost tohoto druhu neustále narůstá (ŠTASTNÝ – BEJČEK – HUDEC 2006). Tomu odpovídá i velké zvýšení početnosti na Lednických rybnících.

	Jarní období		Podzimní období	
	1965–1969	2015–2019	1965–1969	2015–2019
labuť velká	26	359	6	191
husa běločelá	47	7 327	142	6 432
husa velká	1 951	6 990	9 747	12 439
husice liščí	0	348	0	10
hvízdák eurasijský	19	252	15	261
potápka roháč	264	494	388	1 055
kormorán velký	20	2 148	6	3 727
volavka bílá	0	292	0	594
volavka popelavá	10	453	162	768
racek bělohlavý	0	410	0	857

Druhy ptáků, u nichž byl po padesáti letech zaznamenán na jaře nárůst početnosti, na podzim pokles

• **Husa polní** (nyní popsána jako husa tundrová) hnízdí v tajgové oblasti Eurasie, pravidelně u nás protahuje a zimuje (ŠTASTNÝ – HUDEC a kol. 2016). Na Lednických rybnících se početnost hus na jaře mnohonásobně zvýšila. Vícekrát v březnu bylo na Mlýnském rybníku zaznamenáno až 6 000 hus polních. Naopak na podzim jejich počet několikanásobně poklesl. Souvisí to zřejmě se zimováním těchto ptáků na Novomlýnských nádržích.

• **Kopřivka obecná** hnízdí v celé Evropě, v druhé polovině minulého století početnost tohoto druhu poklesla, v České republice se však naopak zvýšila (ŠTASTNÝ – BEJČEK – HUDEC 2006). To platí i pro Lednické rybníky, kde se jejich počet na jaře zvýšil více než 3×, na podzim se ovšem mírně snížil.

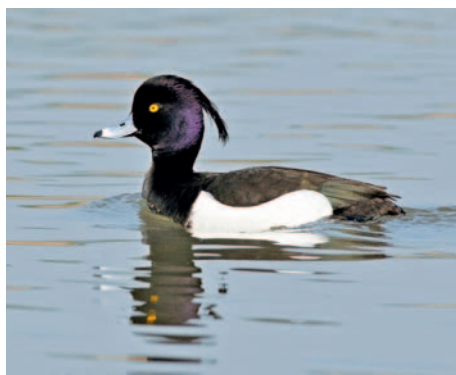
• **Lžičák pestrý** má holoarktický typ rozšíření, centrum jeho výskytu je v Rusku, kde hnízdí 75 % celkové populace (CEPÁK – KLVAŇA – ŠKOPEK – SCHRÖPFER – JELÍNEK – HOŘÁK – FORMÁNEK – ZÁRYBNICKÝ 2008). Koncem minulého století se početnost lžičáka snižovala, v České republice hnízdí pouze několik desítek párů (ŠTASTNÝ – BEJČEK – HUDEC 2006). Téměř všichni lžičáci u nás jsou na tahu. Je zajímavé, že na jarním tahu Lednickými rybníky se početnost několikanásobně zvýšila, ale na podzim naopak

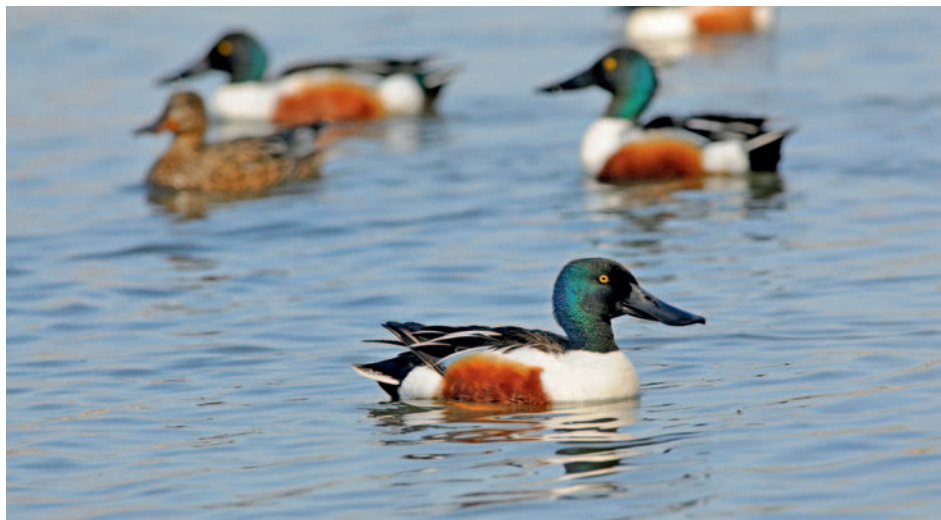
Čírka obecná

Lyska černá

Polák chocholačka

Lžíčák pestrý

snížila. Na podzim zde bývalo pravidelně až přes tisíc lžíčáků, v posledních letech pouze desítky. Zřejmě si našli jinou podzimní tahovou zastávku.

- **Čírka obecná** má holarktický typ rozšíření, její hnízdění u nás má sestupnou tendenci a jedná se pouze o několik desítek párů (ŠTASTNÝ – BEJČEK – HUDEC 2006). Na jarním tahu na Lednických rybnících bylo v současnosti zaznamenáno několikanásobně více čírek než před padesáti lety. Naopak na méně než polovinu poklesl jejich počet na podzimním tahu. Dříve běžné počty kolem 2 000 jedinců se v posledních letech již neopakují.

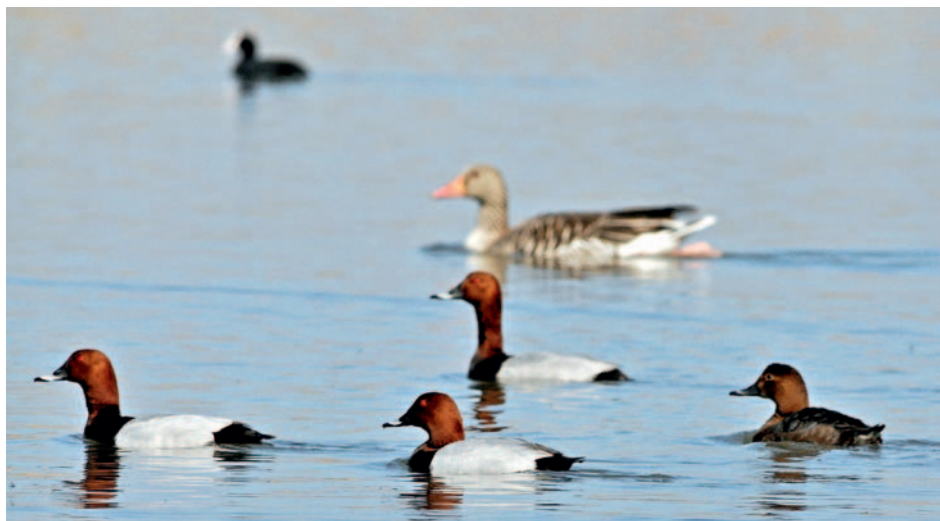
- **Polák velký** v České republice běžně hnízdí, jeho početnost se však mírně snižuje, stejně jako na více místech Evropy (ŠTASTNÝ – BEJČEK – HUDEC 2006). Lednickými rybníky pravidelně i protahuje. Počet jedinců na jarním tahu se poněkud zvýšil, naopak

Bekasina otavní

Kopřivka obecná

Polák velký

na podzimním snížil. Může to souviset s Novomlýnskými nádržemi, kde v posledních letech početně zimuje.

- **Polák chocholačka** hnízdí v celé severnější části Eurasie. V průběhu minulého století početnost tohoto druhu rostla, v závěru však klesla (ŠTASTNÝ – BEJČEK – HUDEC 2006). Běžně u nás hnízdí a hojně protahuje. Na Lednických rybnících je jarní tah několikanásobně silnější než před padesáti lety. Podzimní tah je nevýrazný a podstatně slabší než dříve. Opět to pravděpodobně ovlivňují Novomlýnské nádrže, kde v posledních letech zimuje až několik tisíc jedinců.

- **Morčák malý i morčák velký** u nás zimují. Na Lednických rybnících byly v současnosti zaznamenány vyšší počty jedinců než v minulosti. Jsou to ovšem tak nepatrné počty, že z toho nelze vyvozovat nějaké závěry. Pravidelně a početněji oba druhy zimují na nedalekých Novomlýnských nádržích.

- **Lyska černá** na celém území České republiky početně hnízdí (ŠTASTNÝ – BEJČEK – HUDEC 2006) a v mimohnízdí době vytváří na vhodných místech velká hejna. Na Lednických rybnících se zdržuje na jaře nyní výrazně více lysek než před padesáti lety; naopak velice silně poklesl jejich počet na podzim. Pravděpodobně je důvodem přesun ptáků na Novomlýnské nádrže, neboť zde přechává zimu až několik tisíc jedinců.

	Jarní období		Podzimní období	
	1965–1969	2015–2019	1965–1969	2015–2019
husa tundrová	450	2 726	2 710	847
kopřivka obecná	351	1 175	810	551
lžičák pestrý	336	1 711	2 692	752
čírka obecná	670	5 160	10 463	4 428
polák velký	3 291	5 197	1 628	1 178
polák chocholačka	1 076	5 370	614	154
morčák malý	2	11	0	7
morčák velký	11	60	7	2
lyska černá	2 357	4 214	9 764	1 031
bekasina otavní	3	13	82	23

Druhy ptáků, u nichž byl po padesáti letech zaznamenán pokles početnosti jak na jaře, tak na podzim

Čejka chocholáta

Vodouš tmavý

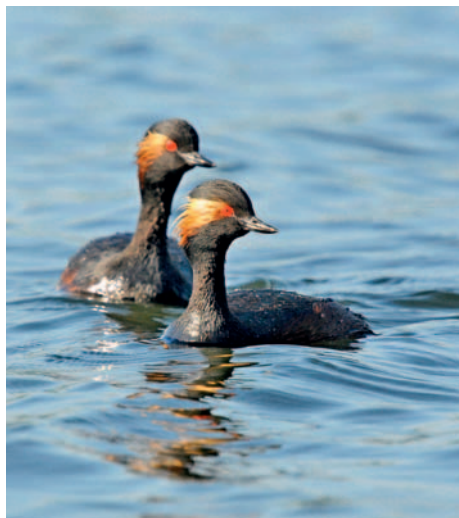
• **Kachna divoká** je naše nejpočetnější kachna, která hnízdí na celém území České republiky (ŠŤASTNÝ – BEJČEK – HUDEC 2006). Početnost těchto ptáků na Lednických rybnících na jaře i na podzim velice silně poklesla, zřejmě v důsledku jejich přesunu na Novomlýnské nádrže, kde běžně bývá od podzimu do jara i hodně přes 10 000 jedinců.

• **Polák malý** je u nás velice vzácný. V celé Evropě hnízdí 12 000 až 18 000 párů, převážně v Rumunsku a na Ukrajině, početnost jeho populace se však silně snižuje (ŠŤASTNÝ – HUDEC a kol. 2016). Dříve u nás tato potápivá kachna ojedinele hnízdila, během let však vymizela. Odpovídají tomu i záznamy z Lednických rybníků.

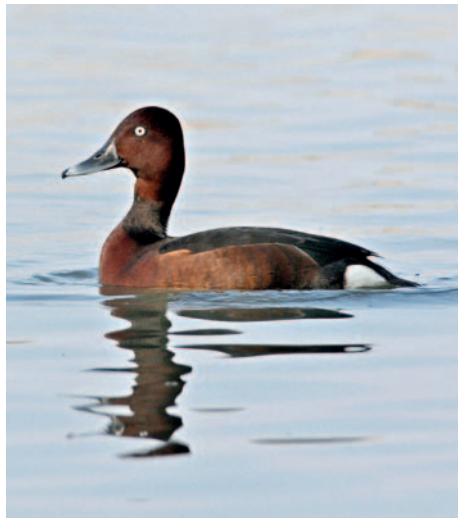
• **Hohol severní** hnízdí především v severnější části Eurasie, od roku 1960 i v České republice. Přestože se jeho počet zvyšuje, stále je to jen kolem sta párů (ŠŤASTNÝ – BEJČEK – HUDEC 2006). Poměrně běžně u nás však zimuje. Pokles počtu tohoto druhu na Lednických rybnících lze určitě vysvětlit přesunem na Novomlýnské nádrže, kde v současnosti bývá až několik stovek jedinců.

Hohol severní

Potápka černokrká

Polák malý

• **Potápka černokrká** na Lednických rybnících hojně hnízdila, na Nesytu jsem zaznamenal až 300 hnízd. Postupně ovšem vymizela a v posledních letech tu ojedinelé vyhnízdí jeden či jen několik málo párů. Obdobně to platí pro celou Českou republiku, kde mělo hnízdit počátkem tohoto století 300 až 600 párů – proti konci osmdesátých let minulého století to byl pokles o 90 % (ŠTASTNÝ – BEJČEK – HUDEC 2006). Pokles byl zaznamenaný i v dalších zemích střední a jihovýchodní Evropy. Tomu odpovídá i počet zastižených potápek černokrkých na Lednických rybnících dříve a nyní.

• **Čejka chocholatá** u nás běžně a početně hnízdila, hnízdní stavy se však od poloviny minulého století výrazně a neustále snižují (ŠTASTNÝ – BEJČEK – HUDEC 2006). Poklesy počtu čejek chocholatých byly zaznamenány i v dalších zemích, proto není divu, že i Lednickými rybníky protahují podstatně méně. Zvlášť propastný rozdíl oproti stavu před padesáti lety je na podzim.

• Další druhy – bahňáci a dlouhokřídlí – byly zaznamenány ve velmi malém počtu, proto nelze ze zachycených změn dělat závěry. Zmínit lze snad jen silný pokles počtu **vodoušů tmavých** na podzimním tahu.

	Jarní období		Podzimní období	
	1965–1969	2015–2019	1965–1969	2015–2019
kachna divoká	7 729	3 177	36 079	7 221
polák malý	26	0	5	1
hohol severní	369	278	48	16
potápka černokrká	1 226	34	429	11
čejka chocholatá	936	234	2 602	291
břehouš černoocasý	10	0	0	0
koliha velká	2	0	14	0
vodouš tmavý	8	6	362	37
racek bouřní	15	0	10	2
racek malý	2	0	9	0

Zrzohlávka rudozobá

Autor fotografií v článku – Petr Macháček

Literatura

- CEPÁK, J. – KLVAŇA, P. – ŠKOPEK, J. – SCHRÖPFER, L. – JELÍNEK, M. – HOŘÁK, D. – FORMÁNEK, J. – ZÁRYBNICKÝ, J. 2008: Atlas migrace ptáků České a Slovenské republiky, Praha.
- ŠŤASTNÝ, K. – BEJČEK, V. – HUDEC, K. 2006: Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2001–2003, Praha.
- ŠŤASTNÝ, K. – HUDEC, K. a kol. 2016: Ptáci. Díl 1, Praha (3. přepracované a doplněné vydání).

Petr Macháček

Birds on Lednice Ponds after Fifty Years

The International Waterbird Census has been taking place since 1966. We observe qualitative and quantitative differences in the avifauna of this locality, based on a comparison of the results of the bird census at Lednice ponds in the years 1965–1969 and then in almost identical periods from fifty years later (2015–2019).